

поставлено розв'язання остаточного українського питання у Польщі". Згодом акція отримала криптонім "Вісла", а для її практичної реалізації створено Операційну групу "Вісла", в силі 17,5 тис. солдатів. Її командувачем став відомий вже нам ініціатор акції – ген. С. Москор" [8].

Автор докладно описує насильницький характер проведення Акції "Вісла", яка почалася 28 квітня 1947 року. "Військо вночі окружало села, щоб запобігти втечі мешканців, які вранці отримували наказ протягом двох годин бути готовими до виїзду – із підводами та завантаженим майном". Автор звертає увагу на те, що на першому етапі, який охопив територію довкола Сянока і Перемишля, де УПА та ОУН справді мали свої розвинуті структури, виселення мало характер брутальної пацифікації, яку супроводжували підпали будинків, знущання над родинами членів підпілля та масові арештування. Автор наводить спогади виселенців, які потрапляли до збірних пунктів, де відбувалася вступна селекція, після якої виселенці потрапляли на виділені залізничні станції, на яких формувалися транспорти у місті нового поселення [8].

Офіційно Акція "Вісла" тривала три місяці, до 28 липня 1947 р. В.Мокрий наводить статистику виселених українців та членів змішаних родин, яких розпорошували на Возз'єднаних територіях.

Окрім подій переселення, автор описує Центральний табір праці у місті Явожно, який було адаптовано до нових потреб філією Аушвіцу, де за колючими дротами спеціального підбору для українців, який проіснував до січня 1949 року, опинилося 3,9 тисяч осіб, в тому числі 700 жінок і дітей та майже 30 священиків. Внаслідок жорстоких умов проживання та фізичних знущань загинуло не менше 160 осіб, похоронених у безіменних могилах [8].

Якщо спробувати підсумувати позицію польських істориків обох груп до найбільш дискусійних проблем, то вона виглядає загалом наступним чином. Причини здійснення польською владою примусової переселенської акції "Вісла" у 1947 р., на їх думку, слід пов'язувати з усією попередньою діяльністю ОУН-УПА, як на території Західної України, так і у так званому "Закерзонні" (Лемківщина, Надсяння, Холмщина, Підляшся).

Щодо "Закерзонського краю", то тут вони всі розмірковують таким чином. Український підпільний рух мусив бути знищеним, оскільки жодна країна не допустила б існування на своїй території будь-якого підпілля. Деякі щоправда схильні вважати, що для цього не обов'язково було виселяти цивільне населення (150 тис. лемків). Воно могло бути зосереджене в поселеннях – таборах, котрі б ретельно охоронялися військами, а після заве-

ршення боїв людям треба було дозволити повернутися на свої місця проживання.

Останню групу праць польської історіографії, яку слід згадати, становлять збірники документів, що були видані у післявоєнний період еміграційними дослідницькими установами, зокрема, Інститутом історії ім. ген. Сікорського та Центром дослідження польського підпілля у Лондоні [12]. Вони містять чимало інформації стосовно діяльності АК на землях спільного проживання українців і поляків.

Таким чином, як бачимо, незважаючи на вагомий внесок зарубіжної історіографії в наукову розробку вище зазначеної теми, вона потребує подальших досліджень з використанням додаткового документального матеріалу, нових методологічних підходів, нетрадиційної постановки і розгляду проблем боротьби польського військово-політичного підпілля в Західній Україні в роки Другої світової війни і викликаного цим українсько-польського збройного протистояння [4].

1. Акція "Вісла" у контексті українсько-польських відносин ХХ століття. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 50-літтю проведення Акції "Вісла" (19 квітня 1997 р.) – Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна друкарня, 1999. – 84 с. 2. Wegierski J. W lwowskiej Armii Krajowej / [Wegierski Język]. – Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1999. – 316 s. 3. Депортації українців і поляків: кінець 1939 – початок 50-х років (до 50-річчя операції "Вісла"). Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 14-17 травня 1997 року. – Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 1998. – 132 с. 4. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У трьох томах, Т.2. 1946-1947 рр. – Львів: Жовківська книжкова друкарня видавництва ОО Василя "Місіонер", 1998. – 540 с. 231. 5. Drozd R. Droga na zachod. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i polnocnych Polski w ramach akcji "Wisła" / [Drozd Roman]. – Warszawa: Tyrsa, 1997. – 190 s. 6. Лісяк – Рудницький І. Історичні есе / [Лісяк – Рудницький Іван]. – Київ, 1994. – Кн.2. 7. Misilo E. Akcja "Wisła". Dokumenty / [Misilo Eugeniusz]. – Warszawa: Tyrsa, 1993. – 524 s. 8. Mokry W. Nie wojskowy lecz polityczny cel wysiedlenczej akcji "Wisła" w 1947 r. // Problemy ukrainców w Polsce po wysiedlenczej akcji "Wisła" 1947 roku. Pod red. W. Mokrego. – Kraków: "Szwajpolt Fiol", 1997. – S. 13-22. 9. Olszanski T. Historia Ukrainy XX w. / [Olszanski Tadeusz]. – Warszawa: SZZAK, 1993. – S. 155-156. 10. Peretiatkowicz A. Polska samoobrona w okolicach Lucka / [Peretiatkowicz Adam]. – Katowice: Ośrodek badań społeczno – kulturowych Towarzystwa Zachęty Kultury, 1995. – 252 s. 11. Piotrowski Cz. Przez Wołyn i Polesie na Podlasie / [Piotrowski Czesław]. – Warszawa: SZZAK, 1998. – 264 s. 12. Polskie Siło Zbrojne w drugiej wojnie światowej. T. 3. Armia Krajowa. – Londyn: Instytut Historyczny im. Gen. Sikorskiego, 1950. – 927 s. 13. Romanowski W. ZWZ – АК na Wołyniu 1939-1944 / [Romanowski Wincenty]. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 1993. – 407 s. 14. Simaszko W., Simaszko E. Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludność polską Wołynia 1939-1945 / [Simaszko Władysław, Simaszko Ewa]. – T.1-2. – Warszawa: Wydawnictwo von borowiecky, 2000. – 1440 s. 15. Sowa A. Stosunki polsko – ukraińskie. 1939-1947. Zarys problematyki / [Sowa Angej]. – Kraków, 1998. – 342 s. 16. Turowski J. Pozoga. Walki 27 Wołyńskiej Dywizji AK / [Turowski Józef]. – Warszawa. – Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990. – 599 s. 17. Filar W. "Burza" na Wołyniu / [Filar Władysław]. – Warszawa: Oficyna wydawnicza Rytm, 1997. – 288 s.

Надійшла до редколегії 27.01.10

I. Моргунова, асп.

УЧАСТЬ Н. ПОЛОНСЬКОЇ-ВАСИЛЕНКО В ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОМУ ГУРТКУ ПРИ УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА

Розглянуто діяльність Н. Полонської-Василенко в історико-етнографічному гуртку. Проаналізовано вплив М. Довнара-Запольського на формування Наталії Дмитрівни як історика Росії.

Work of N. Polonska-Vasylenko at the history-ethnographic group was studied. Influence of M. Dovnar-Zapolskiy at the Natalia's formation as a historian of Russia was analyzed.

Ім'я Н. Полонської-Василенко (1884-1973) досить відоме в історичній науці. Але деякі важливі моменти її життя і досі залишаються не достатньо висвітленими і дослідженими. До таких належить участь Н. Полонської-Василенко в історико-етнографічному гуртку. Такі вчені як І. Верба [1], В. Ульяновський [19], Д. Карпуть [4] лише частково вивчали її діяльність в зазначеному осередку.

Завдання нашої статті полягає у висвітленні початкової наукової діяльності жінки під керівництвом М. В. Довнара-Запольського та її участі в науковому гуртку створеному останнім при університеті Св. Володимира.

Навчаючись на ВЖК (1907-1911) Наталія Дмитрівна знайомиться з професором Митрофаном Вікторовичем Довнар-Запольським (1867-1934 рр.), який стає її учителем та науковим наставником. Це був талановитий

© Моргунова І., 2010

педагог, який підготував ряд відомих вчених: П. Смирнова, Б. Курца, П. Клименка, В. Романовського, Е. Сташевського, М. Базилевича, М. Яницького, Д. Дорошенка та інших [20, оп. 81, спр. 20, арк. 1-7]. Проводячи лекції і семінари він залучав студентів і до іншої форми діяльності – це участь у науковому історико-етнографічному гуртку, який був заснований Митрофаном Вікторовичем у 1903 р. [2, оп. 342, спр. 193, арк. 1] і проіснував до 1917 року. На засіданнях гуртка, які з 1910 р. – по 1914 р. відбувались майже щотижня [2, оп. 465, спр. 1168, аркуші не нумеровані], студенти набували наукового досвіду, готували і зачитували власні реферати створені на базі архівних даних, дискутували, аналізували різні матеріали, вчилися критично мислити. Тематичні роботи членів гуртка, стосувались вивчення російської історії, а точніше, дослідженню господарств окремих територій Росії. Вчені вважають, що на основі гуртка виникла школа російських істориків, яка будучи спадкоємницею школи Антоновича, підняла на якісно-новий ступінь дослідження російської історії [6, с. 164]. Роботи гуртківців друкували: "Университетские известия", "Журнал Министерства Народного Просвещения", "Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии". Крім того, члени гуртка поряд з відомими в Російській імперії вченими брали участь у роботі над науково-популярним виданням "Русская история в очерках и статьях", що виходило за редакцією М. В. Довнар-Запольського.

Наталія Дмитрівна з 1909 р. була активним членом історико-етнографічного гуртка. Під керівництвом Митрофана Вікторовича Н. Полонська розпочала свою серйозну наукову діяльність. Її перше дослідження (1909 р.) будувалося на вивченні матеріалів вотчинного архіву кн. Куракиних і Чичеріних який тимчасово зберігався в Києві. Наталія Дмитрівна на основі документів відтворила становище та життя кріпосних селян Костромської губернії з 70-х р. XVIII ст. до 60-х р. XIX ст. [17]. Дослідниця на основі цифрових даних провела ґрунтовний аналіз складу населення, податкової системи, відносин між залежними людьми та управлінським апаратом. Вона дійшла висновку, що в цей час, серед селян виділяється заможний кулацький прошарок, що згодом став основою життя дореволюційного села. На думку Наталії Дмитрівни, подібні вотчинні архіви несуть цінну інформацію, завдяки якій можна реконструювати життя та становище населення певної території.

В 1910 р. в науковому збірнику "Русская история в очерках и статьях" виходять друком перші статті молодшої вченої: "Степняки" [16], "Происхождение и состав Русской Правды" [14], "Городское и сельское население" [12].

Влітку 1911 р. в Новгороді відбувся XV Археологічний з'їзд. На цей захід відправилась група учнів М. Довнар-Запольського, серед яких була і Наталія Дмитрівна. Для учасників з'їзду провели цікаву екскурсію, познайомили із старожитностями міста, які справили велике враження на гостей і як писала Н. Полонська: "Приїхавши сюди, відразу занурюєшся в глибоку давнину, відразу відчувається – все, що є цінного, цікавого в Новгороді, належить старовині, і новий час нічого не додає сюди..." [10, с. 2]. Оскільки в Новгороді знаходилось багато храмів, то екскурсанти відвідали найкращі, які вражали своєю красою і розкішшю: Спасо-Нередицьку церкву, Новгородський Кремль, Софіївський собор та Антонієвський і Юрієвський монастирі [9, с. 13-14; 21-22]. Як зазначала Наталія Дмитрівна: "Новгород – єдине місто, в якому збережено стільки пам'яток далекої старовини, достатньо сказати, що в місті та його околицях вціліло близько 10-ти храмів XI і XII ст., ще більша кількість тих, які датуються XIII, XIV ст." [10, с. 3].

Для представників гуртка відвідування Новгорода було дуже успішним, крім насиченої і цікавої екскурсії, вони познайомились з новими напрацюваннями російських вчених в історії, етнографії, археології. Крім того, учні Митрофана Вікторовича безпосередньо брали участь у науковому форумі і виголосили ряд доповідей: А. М. Гневушев "Дворцовая выть Новгородской земли", Б. Г. Курц "Иоган де Родес и его донесения о Московском государстве" та "Кильбургер и его сочинение о русской торговле во второй половине XVII в.", Є. Д. Сташевський "Пятна 142 г. и торговопромышленные центры Московского государства", Н. Д. Полонська "Черты быта крепостных крестьян по данным вотчинного архива князей Куракиных и Чичереных" та "О древнейших старо-русских церквах" [9, с. 18-21].

Згодом, за результатами з'їзду було зазначено, що особливо привернули до себе увагу молоді київські науковці, що працюють під керівництвом професора М. В. Довнар-Запольського над розробкою нових архівних матеріалів з історії економічного побуту Московської Русі. Серед їх виділяється жінка – Н. Д. Полонська, яка вивчає невідомі до цього часу документи [18, с. 1128]. Як зазначала Наталія Дмитрівна, тоді заговорили про нову школу "істориків-економістів" [10, с. 16].

Старанно працюючи в руслі російської історії Наталія Дмитрівна з кожним роком все більше розкривала свій талант науковця. Вчена, працюючи над дослідженням певного історичного періоду, велику увагу приділяла вивченню суспільного і домашнього побуту. Адже як зауважували деякі історики: "Домашний быт народа есть среда, в которой лежат зародыши и зачатки его развития и всевозможных явлений его жизни общественной и политической..." [5, с. 4]. Свою наступну студію вона присвятила саме цій тематиці [9, с. 637-699]. Вчена, на прикладі великих центрів: Москви, Пскова, Новгорода, змалювала побут та соціальний устрій міст Московської Русі XVII ст. Н. Полонська детально зупинилась на описі різного роду будівель: будинків простих міщан та бояр, палацях родовой знаті, церквах, храмах. Скрупульозного розгляду зазнав чоловічий і жіночий одяг. Значну увагу історик приділила дослідженню сімейного устрою та ролі жінки в сім'ї. Яскравими барвами змальовано побут московських володарів та знаті. Висвітлено релігійний світогляд та дотримання традицій населенням. Відображено проведення свят, відпочинку та захоплення різних прошарків населення. Реконструювавши та розглянувши суспільний та домашній побут міського населення XVII ст. вона зазначила: "Вдивляючись в життя руських людей різних станів, можна відмітити характерну рису – одноманітність, так би мовити її однотонність у всьому укладі, у всіх про- явах. Візьмемо життя селянина, купця, боярина чи навіть царя, ми бачимо, що всі вони жили одним життям, одними віруваннями, забобонами; побут відрізнявся кількісно, а не якісно – одні жили в убогих будинках, їли щі, пили з дерев'яного ковша, ходили в грубому одязі, інші жили в багатих хоромах, їли десятки блюд, які подавались на срібних і золотих тарілках, носили вбрання з парчі і бархату, але по-суті, різниця була тільки в тому, що речі одним робились більш розкішніше, чим іншим. Якщо порівнювати розумовий світ боярина і простого селянина то вони мало чим відрізнялись. Яким би протилежним не здавався спосіб життя знатних і простих, багатих і бідних натура тих й інших була одна" [9, с. 697-698]. Для кращого і глибшого відтворення побуту міського населення Наталія Дмитрівна підібрала та додала малюнки до основного тексту, які дають змогу краще відобразити життя людей XVII ст.

Н. Полонська була однією з найкращих учениць М.В. Довнар-Запольського, на засіданнях історико-етнографічного гуртка вона брала активну участь, і звісно прислухалась до порад свого наукового керівника. Тому її перші друковані статті та реферати безперечно пов'язані з опрацюванням тематик, які особливо не розвивались в історичній науці того часу. Митрофан Вікторович був першим ученим, що радикально змінив підхід до роботи історика, поставивши наріжним каменем не опис подій і осіб, а історію народного господарства Росії. Головним об'єктом досліджень гуртківців стала економічна криза кінця XVI – початку XVII століття. Наукові пошуки базувались на широкому застосуванні історико-статистичних джерел – писцевих та переписних книг. Цей комплекс історичних джерел раніше не використовувався в наукових дослідженнях, лише в кінці XIX століття з появою соціально-економічного напрямку в російській історіографії ситуація змінюється. Саме тоді серед істориків з'являється переконання, що вивчення внутрішнього положення Московської держави мав базуватись на аналізі писцевих книг, інші джерела мають лише доповнювати їх матеріал [4, с. 115]. М.В. Довнар-Запольський вважав, що історико-статистичні джерела просто необхідно використовувати: "...мы теперь понимаем, что бюджетная роспись, налог на ревизскую душу и ведро водки, и прочее, лучше нам разъяснит положение России в эпоху Северной войны, чем победы Шереметьева и его блистательных сотоварищей" [3, с. 185].

За спогадами Н. Полонської-Василенко, Митрофан Вікторович належав до тих викладачів з якими молодь постійно бажала спілкуватись і переймати накопичений досвід свого вчителя. Крім офіційних засідань гуртка, щосуботи до будинку М. Довнар-Запольського приходили студенти для обговорення наукових проблем, найбільш здібних він залишав на вечір, в цей час до нього приходили професори [11, с. 184].

Поступово, наукова діяльність історико-етнографічного гуртка активізувалась на стільки, що привернув увагу Міністерства освіти і за сприяння останнього з 1913 року гурток почав видавати власний друкований орган "Сборник статей". Протягом 1913-1915 років вийшло вісім випусків "Сборника статей", молоді науковці дістали змогу друкувати свої статті. Варто зазначити, що бажаних було багато, тому деякі роботи переносились в наступні номери, а декому доводилось відмовляти.

Щоб відзначити десять років успішної діяльності історико-етнографічного гуртка його учасники, вирішили видати особливий збірник статей і присвятили його М.В. Довнар-Запольському [21]. Всі роботи збірника в основному стосувались дослідженню народного господарства Росії. Саме такі роботи, побудовані на опрацьованих архівних матеріалах, на думку Митрофана Вікторовича, давали змогу краще реконструювати і відобразити історичні події.

Н. Полонська також брала участь у підготовці випуску ювілейного видання і підготувала цікаву статтю [15, с. 167-179]. Її робота ґрунтувалась на вивченні цікавого документу Двірцевого архіву, який містив ряд даних про організацію шинкарської справи в XVII ст. Наталія Дмитрівна детально розглянувши звіт воєводи по організації діяльності шинкарської справи, зазначила: "Цей документ відрізняється точністю. Тут вказується не тільки кількість звареного пива і вина за кожен місяць, але точно визначається кількість спалених дров, оплата за працю пивоварам, водовозам, винокурам; вказується ціна виробництва кожного відра і ціна його при продажі. Таким чином, хоч звіт охоплює тільки один рік і стосується одного шинку, все ж таки може частково заповни-

ти пробіл, який існує в нашій історичній літературі по даному питанню" [15, с. 167]. Опрацювавши відповідний матеріал, вчена на основі цифр склала таблиці по виробництву вина, пива та меду. Вона детально розписала інгредієнти, їх ціну, затрати на виробництво, собівартість звареного продукту, його кінцеву ціну та чистий дохід. Молода дослідниця простежила тенденцію, що вартість продуктів, постійно коливалась (залежно від місяця року), прибуток шинку залежав навіть від того якими мірками продавалось вино та пиво. Історик звернула увагу на те, що споживання вина і пива населенням в літні місяці збільшувалось в декілька разів. Н. Полонська припустила, що це пов'язано із зниженням ціни в даний період на ці продукти, оскільки управління шинками намагались розпродати всю кількість заготовленого вина в липні-серпні. Така політика управляючих пояснюється тим, що кожного року вони отримували від князя "оклад" – розрахунок скільки потрібно зібрати за рік прибутку, і на скільки більше порівняно з минулим. У вересні шинкарі мали звітуватись. Проаналізувавши даний матеріал Наталія Дмитрівна дійшла висновку, що шинкарська справа приносила державі значні доходи: "Виноробство – 111%, медоваріння – 120%, пивоваріння – 207 %" [15, с. 177].

Продовжуючи працювати над історією народного господарства Росії Наталія Дмитрівна простежила діяльність "Вольного экономического общества (Садоводчество и виноделие в Тавриде в конце XVIII ст.)" [8, с. 81-98]. В своїй статті вчена зазначила, що для вісімнадцятого століття в Росії, характерним явищем є пробудження інтересу до господарської діяльності. Н. Полонська аргументує такі зрушення тим, що життєві потреби поміщиків постійного зростали, а грошові доходи які давали їх господарства залишались сталими, або взагалі щорічно зменшувались. А тим часом поміщики хотіли жити все багатше, одягатись і харчуватись краще, жити в оточенні розкішних предметів, тому зі зміною вимог до життя, спостерігається пробудження інтересу до економічної літератури, особливо до тієї, де детально обговорюються питання про можливість збільшення доходів і розвитку продуктивності маєтків. У середині XVIII ст. російські економісти та агрономи створили "Вільне економічне товариство" в Таврії, його метою було поширювати інформацію про нові рослини: тютюн, кунжут, бавовну. Друкувати інструкції як правильно вирощувати і обробляти виноград. Ознайомлювати з новими досягненнями у галузі сільського господарства. Товариство високо оцінило діяльність Потьомкіна в Таврії [8, с. 88]. Запрошуючи іноземних спеціалістів, виписуючи насіння з Греції, заохочуючи господарів маєтків садити більше дерев та виноградарників, він намагався підняти садівництво і виноробство на якісно-новий рівень.

Початок першої світової війни, особливо не позначивсь на роботі історико-етнографічного гуртка, але вже восени 1915 року Університет Св. Володимира евакуювали до Саратова. Туди ж переніс свою діяльність науковий осередок М.В. Довнар-Запольського. Згодом, деякі учні вченого зазначали, що там науково-дослідницька діяльність гуртка зазнала застою. Протягом осіннього семестру 1916 року було проведено лише чотири засідання [4, с. 74]. Восени 1916 року Університет Св. Володимира запрацював у Києві, а разом із ним історико-етнографічний гурток. Війна негативно позначилась на діяльності гуртка, адже асигнування які робило Міністерство освіти на видавництво "Сборника статей" не вистачало, а згодом їх припинили виплачувати зовсім. Митрофан Вікторович неодноразово звертався до Міністерства освіти, щоб вирішити питання фінансування, але його спроби не увінчалися успіхом.

Видавничу діяльність його наукового осередку припинилась. Хоча в учасників назбиралось чимало наукових досліджень, взяти б хоча матеріали які гуртківці підготували до вшанування тисячоліття з дня смерті Володимира Святого – 1915 року. Готувався цілий збірник для публікації статей присвячений цій тематиці: "освітнюючих епоху прийняття християнства" [7, с. 205]. Н. Полонська також підготувала відповідну працю до друку: "К вопросу о христианстве на Руси до Владимира" [13, с. 34-80], але надрукувати цю роботу дослідниці вдалось значно пізніше, оскільки через брак коштів запланований збірник так і не вийшов. Більшість подальших робіт гуртківців так і залишились не надрукованими.

З початком революційних подій діяльність історико-етнографічного гуртка значно занепадає. Негативно відбилися на ньому і особисті неприємності М. В. Довнар-Запольського 1917 року. В кінці 1919 року вчений покидає Київ і його гурток фактично припиняє свою діяльність, а його окремі учні продовжили свої дослідження в тому ж напрямку, але використовуючи дещо іншу методологію, серед їх опинилась і Н. Полонська.

Підсумовуючи вище викладене вважаємо за необхідне зазначити, що з 1909 р. Наталія Дмитрівна розпочала свою активну наукову діяльність під керівництвом Митрофана Вікторовича Довнар-Запольського. Як член історико-етнографічного гуртка, вона навчилася розшукувати та опрацьовувати архівні матеріали, виголюшувати написані реферати, підготовлювати матеріали до друку, аналізувати роботи своїх колег, дискутувати, критично мислити. Потрібно відмітити головне – що працюючи з М.В. Довнар-Запольським Н. Полонська розвивалась в руслі російської історії. Підтвердженням цього безперечного факту є її перші наукові роботи, які розглянуті та проаналізовані в статті.

1. Верба І.В. Життя і творчість Н. Полонської-Василенко (1884-1973). / І.В. Верба. – Ніжин: Аспект-поліграф, 2008. 2. ДА м. Києва, ф. 16.
3. Довнар-Запольский М. В. Исторический процесс русского народа в русской историографии / М. В. Довнар-Запольский // Русская мысль. – 1902. – Книга III. 4. Карпусь Д.О. Діяльність Київської історико-економічної школи М. В. Довнар-Запольського (1901-1919): дис. канд. істор. наук: 07.00.06. / Карпусь Дмитро Олександрович. – К., 2008.
5. Костомаров Н.И. Очерк домашней жизни великорусского народа / Н.И. Костомаров. – 1858. 6. Михальченко С.И. М.В. Довнар-Запольский: историк и общественный деятель. / С.И. Михальченко // Вопросы истории. – 1993. – № 6. – С. 164. 7. Оглоблин О. Буржуазна історична школа Довнар-Запольського / О. Оглоблин // Записки Історико-археологічного інституту. – 1934. – № 1. 8. Одно из культурных начинаний Вольного-Экономического общества (Садоводство и виноделие в Тавриде в конце XVIII ст.) / Н. Д. Полонская // Изв. Таврич. арх. комиссии – Симферополь, 1914. – Т. 54. 9. Отчет о деятельности Историко-Этнографического Кружка при Университете Св. Владимира за 1911/1912 учебный год // Университетские Известия. – 1914. – № 10. 10. Полонская Н.Д. Великий Новгород и ХУ археологический съезд / Н. Д. Полонская – К., 1912. 11. Полонская-Василенко Н. Даунар-Запольский. Заемки до біографії / Н. Полонская-Василенко // 3 історичні на ви. Артыкулы дакументы успамыны. – Мінск, 1994. – Вып. 3. 12. Полонская Н.Д. Городское и сельское население / Н. Д. Полонская // Русская история в очерках и статьях. – 1910. – Ч. I. 13. Полонская Н.Д. К вопросу о христианстве на Руси до Владимира / Н. Д. Полонская // Журнал народного просвещения. – 1917. – Ч. LXXI. 14. Полонская Н.Д. Происхождение и состав Русской правды / Н. Д. Полонская // Русская история в очерках и статьях. – 1910. – Ч. I. 15. Полонская Н.Д. Страница из истории кабацкого дела XVII века / Н.Д. Полонская // Юбилейный сборник историко-этнографического кружка при университете св. Владимира. – К., 1914. 16. Полонская Н.Д. Степняки / Н. Д. Полонская // Русская история в очерках и статьях. – 1910. – Ч. I. 17. Полонская Н.Д. Черты быта крепостных крестьян по данным вотчинного архива кн. Куракиных и г. Чичеринных. / Н. Д. Полонская. – М., 1910. 18. Рудаков В. Е. Пятнадцатый археологический съезд в Новгороде / В. Е. Рудаков // Исторический вестник. – СПб., 1911. – № 9. 19. Ульяновский В. И. Наталія Полонська-Василенко-Моргун: сторінками життя / Василь Ульяновський // Полонська-Василенко Н. Історія України: В 2-х т. – К: Либідь, 1995. – Т. 1. 20. ЦДІА України у м. Києві, ф. 707, оп. 81, спр. 20, арк. 1-7. 21. Юбилейный сборник историко-этнографического кружка при университете св. Владимира. – К., 1914.

Надійшла до редколегії 27.01.10

О. Пагіря, асп.

ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ УПА-"ЗАХІД" ТА 1-ОЮ УГОРСЬКОЮ АРМІЄЮ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ У БЕРЕЗНІ-СЕРПНІ 1944 РОКУ

В статті досліджено питання військової конфронтації між УПА та 1-ою армією на території Галичини у березні-серпні 1944 р. Простежується вплив фактору збройного протистояння на відносини між двома арміями на завершальному етапі Другої світової війни. Встановлено, що бої УПА проти угорської армії стали одним із напрямків боротьби українських повстанців проти окупаційних військ на території України.

In article author investigates the problem of military confrontation between Ukrainian Insurgent Army (UPA) and the 1st Hungarian army on the territory of Galychyna in March-August 1944. Traced the influence of factor of armed confrontation on the relationships between two armies on the conclusive stage of the Second World War. Ascertained that combats of UPA against the Hungarian army were one of the direction of fighting of Ukrainian insurgents against all occupational troops on the territory of Ukraine.

Бойова активність Української повстанської армії (УПА) у роки Другої світової війни не достатньо вивчена у вітчизняній історіографії. Якщо антипольський, антирадянський та антинімецький напрямки боротьби українських повстанців в достатній мірі вже висвітлені в науковій літературі, то бої УПА на антиугорському фронті досліджені не достатньо. Частіше за все дослідники розглядають дану проблему в контексті антинімецької збройної боротьби українського націоналістичного підпілля в роки Другої світової війни. Однак більш глибокий аналіз відносин між УПА та угорською армією на території України у 1943-1944 рр. дає підстави виокремити даний аспект проблеми в окремий, цілком самостійний блок питань.

Відносини між УПА та угорською армією у зазначений період часто змінювались під впливом подій Другої світової війни. Застосовуючи тактику двофронтової боротьби, яка передбачала концентрацію зусиль українського визвольного руху на боротьбі проти двох тоталітарних систем – нацистської Німеччини та більшовиць-

кого СРСР, провід Організації українських націоналістів (ОУН) та командування УПА у другій половині 1943 – на початку 1944 рр. провели на території Волині та південного Полісся серію переговорів з командуванням угорських окупаційних військ, а згодом і угорським генеральним штабом у Будапешті, щодо припинення стану боротьби, досягнення нейтралітету і ненападу у відносинах між двома сторонами, співпраці на антибільшовицькій основі. Характер досягнутих домовленостей мав також яскраво виражену антинімецьку складову [14, с. 86-115]. Однак поряд із випадками переговорів та співпраці у 1943-1944 рр. у відносинах між УПА та угорськими збройними силами часто була присутня конфліктна сторона. Її існування пояснювалось неможливістю досягнення реалізації таємної усної угоди між відділами УПА та підрозділами угорських окупаційних військ на практиці. Обидві сторони виявились не до кінця послідовними і наполегливими у досягненні стану нейтралітету і ненападу. Вирішальним фактором, який впливав на відносини між українським націоналістичним підпіллям та